

sig ud i denne ørken, og han er sluppet vel igennem – efter et arbejde, der på uhyre original vis kortlægger visse lange stræk i grove træk.

På grundlag af meget indtrængende analyser af de relevante angelsachsiske charters definerer dr. John det omstridte begreb *landbook* ikke som tilskødning af ejendomsret, men som overdragelse af dispositionsret, hvortil der knyttes visse privilegier. *Bookland* synes oprindeligt og overvejende at have været et kirkeligt fænomen; at verdslige stormænd senere skaffede sig *bookland* skyldes netop de rettigheder, der var knyttet til besiddelsen. Misbrugene blev først udlignet, da kongemagten ved midten af 8. århundrede undtog de militære byrder generelt fra privilegiefrihederne. Bogens andet hovedpunkt angår opbygningen af krigspligten; dr. John dokumenterer, at *the sea-fyrd* grundlægges af Eadgar ca. 965 og pålignes på grundlag af beneficium-besiddelse efter det velkendte *five-hide* princip; beneficium-karakter godtgør – hvadenten der er tale om *expeditio per terram vel per mare* – for dr. John, at fundamentale feudale islæt er til stede længe før 1066, og at systemet bygges bevidst op på grundlag af de gamle besiddelsesformer.

Dr. Johns bog udmærker sig ved sin metodiske stringens og sin meget præcise fortolkning af teksterne. Der kan næppe være tvivl om, at hans fortrolighed med kontinental forskning har bidraget væsentligt til, at resultatet er blevet en bog af forskningsmæssig usædvanlig kvalitet; den vil utvivlsomt netop i kraft af sine originale analyser og tolkninger kunne give diskussionen fornyede impulser.

E. LADEWIG PETERSEN

STEN KÖRNER: *The Battle of Hastings, England and Europe 1035–1066*.
Bibliotheca Historica Lundensis XIV. Lund, C. W. K. Gleerup, 1964.
xii + 303 sider, 4 kort, 1 genealogisk tavle. 32,50 sv. kr.

Inspireret af det tilstundende 900-års jubilæum har Sten Körner taget kilderne vedrørende slaget ved Hastings og dets forudsætninger op til kritisk behandling. De emner der belyses er især Harold Godwinesons og William af Normandiets krav på den engelske trone og Englands og Normandiets placering i den europæiske storpolitik i de to sidste decennier før 1066.

Den kildekritiske analyse tillægges i forordet særlig betydning, fordi forfatteren her finder store forsømmelser i den hidtidige forskning. Først undersøger han den angelsaksiske krønike, af hvilke tre versioner, kaldet C, D og E og overleveret i tre håndskrifter fra slutningen af 11. årh., dækker perioden 1002–1066. Körner hævder, at man hidtil har anset disse tre annaler for indbyrdes uafhængige (dog uden at drage den metodiske konsekvens: at deres udsagn kan støtte hinanden), medens han selv ved at dele deres meddelelser op i en række perioder og studere dem hver for sig kommer til det resultat, at der i hver periode kan spores en fælles kilde, og at sammenkædningen af disse annalbrudstykker må være sket i en archetype for de bevarede versioner; denne sidste daterer han til tiden 1079–95.

Nu er det vistnok en fejltagelse, at de tre versioner tidligere skulle være betragtet som helt selvstændige. I hvert fald skriver udgiveren af 2. bind af *English Historical Documents*, David C. Douglas, om de tre håndskrifter, at de

»while they are sufficiently alike to be described as »versions« derived from a common source, nevertheless differ from each other so much, both as to matter as to interpretation, as to make it necessary to consider them seperately and mutuually to compare them«. Ud fra dette synspunkt kan man udmærket betragte dem som indbyrdes uafhængige, selv om de har et vist fælles grundlag.

Men er end resultatet ikke så nyt som det påstås, er det naturligvis af værdi at søge nærmere kendskab til det fælles materiale. Det er nu ikke meget, Körner kan give i så henseende, og for perioden 1035–41 er det eneste fællestræk han kan påvise, at der både i C–D og i E findes udsagn af typen: og der blev han så længe kongen levede. Brugt i forskellig sammenhæng og angivende forskellige terminer er det jo ikke nogen slående overensstemmelse. Da han desuden synes at mene, at påpegelsen af en fælles kilde løser alle problemer i forbindelse med de tre versioner, idet han ikke tager hensyn til de markante forskelle mellem dem, virker hans resultat »the annals are not independent of each other and cannot be used to confirm each others' statements« ikke særlig væsentligt.

Også i behandlingen af de normanniske kilder går Körners stræben ud på at finde en enkel forklaring på lighederne mellem Guillaume de Poitiers's og Guillaume de Jumièges's krøniker, der begge må være blevet til i begyndelsen af 1070'erne, samt de vanskeligere daterbare kilder, Widonis – biskop Guy af Amiens, død 1075 – Carmen de Hastingae Proelio og endelig Bayeux-tapetet. Han mener, at Poitiers-krøniken bygger både på Guillaume de Jumièges og Carmen, men dog også har selvstændige oplysninger, og at fremstillingen på Bayeux-tapetet er sekundær i forhold til Guillaume de Poitiers, hvilket det dog på grund af kildernes forskellige karakter er vanskeligt at argumentere overbevisende for. Derimod synes forfatteren at ramme noget centralt, når han bruger vendingen, at Bayeux-tapetet går tilbage til samme tradition som Poitiers-krøniken. Denne tradition, eller helhedsopfattelse af begivenhederne, er mindst lige så interessant at få indkredset som slægtskabsforholdet mellem kilderne, men det gør Körner kun for så vidt som han taler om den normanniske propaganda ud fra denne kildegruppe som helhed.

Bedst er vurderingen af Encomium Emmæ lykkedes. Forfatteren har her kunnet støtte sig til den seneste udgiver af skriftet, Alistair Campbells påvisning af dets mange halve sandheder – for eks. at man, uden at det siges direkte, får indtryk af at Emmas ægteskab med Knud den Store var hendes første, således at hendes børn af ægteskabet med Æthelred ikke får nogen rigtig dynastisk placering – alt med henblik på at understrege Hardeknuds fortrinsret til den engelske krone. Her drager Körner den meget sandsynlige slutning, at værket har skullet tjene til at afstive Emmas og Hardeknuds position over for Edward (the Confessor). Når Körner på dette grundlag vil afvise de samstemmende kildeudsagn om at Hardeknud frivilligt optog Edward som medkonge, går han for vidt, således som det er blevet påvist af hans opponent Ola Lindquist. Men Lindquist går til den modsatte yderlighed ved helt at underkende tendensen mod Edward, idet han hævder at tvetydighederne kan forklares ud fra andre steder i værket. Herved overser han at disse fordrejelser hører med til værkets stilpræg, at de er bevidste. (Lindquists kritik er trykt i Scandia bind 33, 1967, s. 175–81).

Iøvrigt bruger Körner ikke dette resultat i den videre fremstilling af forudsæt-

ningerne for den normanniske erobring, så lidt som han i det hele taget etablerer nogen egentlig sammenhæng mellem de enkelte begivenheder han undersøger i 1050erne og -60erne. Han nøjes med at konkludere, at Williams krav på den engelske trone ikke var mere berettigede end Harold Godwinesons, og at England ikke stod så isoleret som antaget i forhold til de kontinentale magter i 1066, medens på den anden side de normanniske kilders påstande om den udstrakte støtte William modtog fra andre fyrster imødegås, og det hævdes at såvidt man kan identificere hans ledsagere kom den overvejende del af dem fra selve Normandiet. Udfaldet af den normanniske invasion tilskrives hverken det samtidige angreb fra Norge, der jo blev slået tilbage, eller splittelse af hæren, for styrkeforholdet mellem parterne ved Hastings kan ikke konstateres, og Williams forsigtighed før slaget kunne tyde på tilstedeværelsen af en engelsk hær i Sydengland. Derimod blev Harold Godwineson muligvis svækket af en nordengelsk opposition, ledet af jarlerne Edwin og Morcar.

Der er mange interessante momenter i dette afsnit, men meget kan sikkert anfægtes ved inddragelse af materiale af anden art – Körner er her helt afhængig af, hvad andre forskere har fundet frem til – eller ved en mere indgående udnyttelse af de anvendte berettende kilder. Det har før vist sig som en svaghed i den klassiske kildekritik, at den lod sig nøje med at søge oprindelsen til en meddelelse og lod de sekundære elementer ude af betragtning, og i det foreliggende værk har denne fremgangsmåde simpelt hen blokeret vejen til en forståelse af de dybere sammenhænge i den normanniske erobring af England. Både de normanniske krøniker og de tre relevante versioner af den angelsaksiske krønike står begivenhederne tidsmæssigt så nær og viser et så udtalt engagement i dem, at deres opfattelse i sig selv er en del af historien, uanset hvor mange af deres oplysninger der er andenhånds.

INGE SKOVGAARD-PETERSEN

JOHN A. F. THOMSON: *The Later Lollards, 1414–1520*. Oxford Historical Series. 2nd Ser. Oxford University Press 1965. xii + 272 s. 3 kort. 42 sh.

Saa vel Wycliffes Person og hans Paavirkning af Samtid og nærmeste Eftertid som Spørgsmaalet om de sene Lollarders eventuelle Betydning som Formidlere af den engelske Reformation er ofte taget op til Behandling. Derimod er den mellemliggende Periode, Lollarderne i 15. Aarh., kun stedmoderligt behandlet, fortrinsvis udfra litteraturhistoriske Synspunkter (især den engelske Bibeloversættelse), eller i lokalhistoriske Arbejder om isolerede Kætterprocesser, og det er følgelig en saare fortjenstfuld Opgave, som Forfatteren her har taget sig paa, at gennemløje det enorme Kildemateriale, især de biskoppelige Dom- og Kopibøger, der er bevaret i saa stort Tal, at kun de færreste er udgivet. Selvom Kilderne saaledes i høj Grad foreligger stiftsvis, har han foretrukket en selvvalgt regional Inddeling, hvoraf fremgaar, at Bevægelsen trods omfattende Forfølgelser trivedes Perioden igennem, især i en Række større Byer som Bristol, Coventry og London samt i visse sydøst-engelske Landdistrikter og i Thames-Dalen (Oxford-Reading-Egnen).

Efter at det af Sir John Oldcastle (Falstaffs »Ophav«) anstiftede Oprør 1414 brød sammen, var Overklassen og Universiteterne tabt for Bevægelsen,